

ผลของการพัฒนาและ การใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรี
สำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบที่มีต่อมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมือง
และความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

Effects of the Development and Using of an Instructional Model
based on Open Spaces for Dialogue and Enquiry Methodology
on Citizenship Concepts and Analysing Ability of Social Issues
of Lower Secondary School Students

ปฎิมาภรณ์ ธรรมเดชะ ยศวีร์ สายฟ้า และชาริณี ตรีวิรัญญู

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการพัฒนา
และ การใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนา
และการสืบสอบ มีระยะทดลองใช้รูปแบบตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม 2558 นักเรียน
ผู้เข้าร่วมการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี
จำนวน 100 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองจำนวน 50 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 50
คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) รูปแบบการเรียนการสอนนี้ใช้แนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสาน
เสวนาและการสืบสอบ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นสนทนาเพื่อ
สร้างความสนใจและกระตุ้นการคิด ขั้นกำหนดประเด็นค้นคว้าและสร้างความเข้าใจ ขั้น
วินิจฉัยสถานการณ์ และขั้นสื่อสารแลกเปลี่ยนมุมมองเพื่อขยายความคิด 2) นักเรียนที่เรียน
ด้วยรูปแบบการสอนนี้มีมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบ
การสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการ
สอนนี้มีความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบ
การสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนการสอน/ แนวคิดพื้นที่เสรีเพื่อการสานเสวนาและการสืบสอบ/
มโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมือง/ ความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม

Abstract

The purposes of this research were to examine the effects of the development and use of an instructional model based on the Open Space for Dialogue Enquiry method. This research and development method was applied to this study which was conducted from May 2015 to October 2015. The samples included 100 eighth-grade students in the municipal school in Surat-thani province.

The subjects were randomly separated into an experimental group and a control group. The research findings can be summarized as follows: 1) There are 4 stages of this model including (1) engagement, (2) exploration and construction, (3) diagnostics and construction, and (4) communication and extension; 2) The experimental group had a higher mean score for citizenship concepts than the control group at a .05 level of significance. 3) The experimental group had a higher mean score for the analysing ability of social issues than the control group at a .05 level of significance.

KEYWORDS: INSTRUCTIONAL MODEL / OPEN SPACES FOR DIALOGUE AND ENQUIRY / CITIZENSHIP CONCEPTS / ANALYSING ABILITY OF SOCIAL ISSUES.

บทนำ

ความเป็นพลเมืองเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาในทุกประเทศ ประเทศไทยให้ความสำคัญเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองและกำหนดเป็นวัตถุประสงค์หลักของการจัดการศึกษามาโดยตลอด นับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ดังที่แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นแผนการศึกษาฉบับแรก กำหนดความมุ่งหมายทางการศึกษาไว้ว่า “ความมุ่งหมายแห่งการศึกษาชาติ คือ ให้พลเมืองทุกคนไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่สภาพของตน คือ พอสมควรแก่ภูมิปัญญาและทุนทรัพย์ เพื่อทุกคนได้ประโยชน์แก่บ้านเมืองในทางอาชีพ...” (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, 2548) หลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของหลักสูตร คือ มุ่งพัฒนานักเรียนทุกคนให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน

รวมทั้งมีเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต สอดคล้องกับสาระของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวดที่ 1 มาตรา 7 ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนมีจิตสำนึก และการปฏิบัติตนเป็นพลเมือง โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนรู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และรู้จักพึ่งตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยได้มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน แต่จากข้อมูลผลการศึกษาระดับนานาชาติ โครงการประเมินผลการศึกษาหน้าที่และความเป็นพลเมืองครั้งที่ 3 (International Civic and Citizenship Education Study: ICCS 2009) โดย International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) ดำเนินการศึกษานักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 140,000 คน จาก 38 ประเทศใน 5 ทวีป โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อศึกษาวิธีการที่ประเทศต่าง ๆ เตรียมเยาวชนของตนเพื่อรับบทบาทในการเป็นพลเมือง ศึกษาความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาและมโนทัศน์เกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองและความเป็นพลเมือง ความสามารถในการให้เหตุผลและการวิเคราะห์ ทศนคติ ความตระหนัก และกิจกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างประเทศของผลการจัดการศึกษาด้านความเป็นพลเมือง และเพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างประเทศของคุณลักษณะนักเรียน บริบทโรงเรียน ชุมชน และคุณลักษณะประจำชาติ โดยขอบเขตการวิจัยประกอบด้วยเนื้อหาและมโนทัศน์เกี่ยวกับระบบและสังคมพลเมือง หลักการพลเมือง การมีส่วนร่วมของพลเมือง และคุณลักษณะของพลเมือง (International Association for the Evaluation of Education Achievement, 2010) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักเรียนไทยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาและมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมือง ความสามารถในการให้เหตุผลและการวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นด้านความเป็นพลเมืองเท่ากับ 452 คะแนนอยู่ในลำดับที่ 34 จาก 38 ประเทศ ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ ICCS อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อแบ่งตามระดับความรู้ความเข้าใจด้านพลเมืองเป็น 4 ระดับพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักเรียนไทยร้อยละ 25 มีความรู้ ความเข้าใจต่ำกว่าระดับ 1 ร้อยละ 38 มีความรู้ความเข้าใจระดับ 1 ร้อยละ 29 มีความรู้ความเข้าใจระดับ 2 และร้อยละ 8 มีความรู้ความเข้าใจระดับ 3 ซึ่งเป็นระดับสูงสุด ผลการศึกษาในครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่า นักเรียนไทยมีปัญหาความรู้ความเข้าใจ และการวิเคราะห์ประเด็นด้านความเป็นพลเมือง จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองที่ถูกต้อง เกิดความเข้าใจที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกสถานการณ์

รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และสังคมในฐานะพลเมืองได้

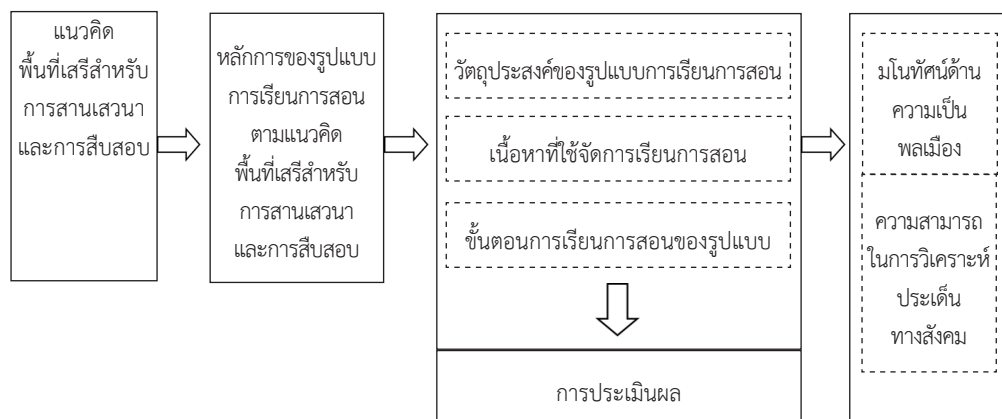
สถาบันพระปกเกล้านำเสนอผลการวิจัยเรื่อง ค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนไทย (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2557) พบว่า เยาวชนไทยขาดการวิเคราะห์เหตุและผล ยึดความเห็นของตนเองโดยไม่สนใจความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน และไม่ทราบว่าหากขาดการเคารพสิทธิผู้อื่นแล้วจะมีผลอย่างไร สอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พบว่า นักเรียนไทยต้องได้รับการพัฒนาความสามารถทางการคิด การวิเคราะห์ โดยผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสองการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549-2553 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2556) พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพส่วนหนึ่งเป็นตัวบ่งชี้ในมาตรฐานด้านผู้เรียน คือ ตัวบ่งชี้ที่ 4.1 ด้านการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสรุปความคิดอย่างเป็นระบบ และการคิดแบบองค์รวม นักเรียนไทยมีค่าคะแนนในระดับพอใช้และปรับปรุงร้อยละ 65.95 จากผลการศึกษาโครงการประเมินผลการศึกษาหน้าที่และความเป็นพลเมืองครั้งที่ 3 ผลการศึกษาเรื่องค่านิยมประชาธิปไตยของสถาบันพระปกเกล้า และการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสองการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549-2553 สะท้อนให้เห็นว่า ความรู้ความเข้าใจด้านความเป็นพลเมือง และความสามารถในการวิเคราะห์เหตุและผลของนักเรียนไทยจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาโดยทันที

ข้อมูลด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทย จากผลการวิจัยเรื่อง พลเมืองศึกษาของไทย : นโยบายและการปฏิบัติในโรงเรียน (Civic Education in Thailand: Policies and Practices in Schools) โดย Somwung Pitiyanuwat & Siridej Sujiva (2005) พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทย มีช่องว่างปรากฏอย่างชัดเจนระหว่างจุดมุ่งหมายและการนำหลักสูตรไปใช้ ทั้งนี้การสอนวิชาความเป็นพลเมืองในประเทศไทย เป็นการสอนแบบให้ข้อมูลและความรู้มากที่สุด วิธีการที่ครูผู้สอนใช้บ่อยที่สุด คือ การสอนแบบบรรยายรวมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ สอดคล้องกับข้อมูลผลการวิจัยเรื่อง การสอนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทย: ช่องว่างระหว่างนโยบายของรัฐบาลกับการปฏิบัติ (Pedagogy for Citizenship Education in Thailand: The Gap between Government Policy and Implementation) โดย Nuttaporn Lawthong (2011) พบว่า เทคนิคการสอนที่ครูไทยมั่นใจในการสอนวิชาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมากที่สุด คือ การบรรยาย การทำงานกลุ่ม การอภิปรายในชั้นเรียนและการทำกิจกรรมโดยใช้สื่อเทคโนโลยี สื่อ การเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูใช้มากที่สุดในชั้นเรียน คือ ใบงาน การถามตอบ และหนังสือเรียน ทั้งนี้มี

ผลการวิจัยยืนยันว่า การจัดการเรียนการสอนแบบให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมถูกนำมาใช้น้อยมาก ในทางกลับกันการใช้หนังสือเรียน การเรียนแบบท่องจำ ยุทธศาสตร์การเรียนแบบไม่มีส่วนร่วม และไม่มีการวิเคราะห์ ถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมากกว่า (Neimi and Junn, 1998; Hahn, 1998; Torney-Putra, et al, 2001 cited in Print, 2012) และศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา นักเรียนให้เป็นพลเมืองดี พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดี ควรเป็นกระบวนการที่เน้นกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์จาก ชีวิตจริงที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนท้องถิ่น

การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องส่งเสริมให้นักเรียน มีความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์พื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม (ลาวัญญ์ วิทยาอุฏทกุล และคณะ, 2554) คิดได้ คิดเป็น รู้จักการใช้เหตุผล เพื่อจะสามารถเผชิญกับประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงทางสังคม ซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคต (Savage & Armstrong, 2004) นักเรียนจึงต้องเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกการคิด ฝึกการตั้งคำถาม มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น เพื่อจะสามารถสรุปมโนทัศน์และสิ่งที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Clough & Holden, 1998; ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2550) บรรยากาศในการเรียนการสอนควรเป็น แบบเปิดเพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอภิปราย แสดงความเห็นในประเด็นปัญหาสังคมที่ อาจเป็นเรื่องขัดแย้งทางความคิด หรือยังอาจหาข้อสรุปที่ลงตัวไม่ได้ โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ เหตุการณ์ กิจกรรม หรือกรณีต่าง ๆ ที่เกิดในสังคมทั้งด้านที่เป็นบวกและลบ เพื่อให้นักเรียน สามารถวิเคราะห์สิ่งที่เกิดเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2548) โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นวัยที่พัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจถึง ระดับสูงสุด สามารถคิดอย่างมีเหตุผลกับปัญหาทุกชนิด และคิดหาเหตุผลนอกเหนือจาก ข้อมูลที่มีอยู่ คิดถึงสิ่งที่ เป็น นามธรรมหมายถึงการคิดแบบตั้งสมมติฐานได้ (พรณี ชูทัย, 2520) สอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบ (Open Spaces for Dialogue and Enquiry หรือ OSDE) ซึ่งเป็นแนวคิดชุมชนแห่งการสืบสอบ (Communities of Enquiry) ที่มีจุดประสงค์ในการพัฒนาศักยภาพของวิชาการจัดการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยนำประเด็นข้อถกเถียงทางสังคมที่เกี่ยวกับท้องถิ่นและโลกมาใช้ในบริบท การศึกษาด้วยการจัดสภาพแวดล้อมแบบเปิดในการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เผชิญกับมุมมองต่อ ประเด็นทางสังคมที่หลากหลาย ตั้งคำถาม ตรวจสอบ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ทางเลือกต่าง ๆ ทั้งของตนเองและผู้อื่นว่าจะทำให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบอย่างไร (Mundi Global Education, 2014; Warwick & Cremin, 2010) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบ

มาเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมที่จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นพลเมืองต่อไป โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสริมสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) ประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีขั้นตอนในการวิจัย 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาด้านความเป็นพลเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การศึกษาปัญหาด้านความเป็นพลเมืองในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ขั้นที่ 2 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และขั้นที่ 3 การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ระยะที่ 2 การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เป็นการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสริมสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบเพื่อเสริมสร้าง

มโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การสร้างรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบ ขั้นที่ 2 การพัฒนาและปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และขั้นที่ 3 การนำรูปแบบไปทดลองเบื้องต้น

ระยะที่ 3 การวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบเป็นการนำรูปแบบไปทดลองใช้ โดยใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และมีการวัดก่อนและหลังการทดลอง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการทดสอบค่าที และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบบันทึกการตรวจใบงาน และการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การเตรียมการเพื่อนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ขั้นที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยใช้วิธีการวิจัยแบบกึ่งทดลอง และขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 4 การปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การสรุปผลการใช้และการปรับปรุงรูปแบบ และขั้นที่ 2 การจัดทำรูปแบบการเรียนการสอนฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ผลของการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมือง และความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีหลักการของรูปแบบ 5 ประการ ได้แก่ หลักการด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์และมุมมองของบุคคลอื่น หลักการด้านการคิดอย่างเสรี หลักการด้านการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ หลักการด้านการแสวงหาความรู้และสร้างความเข้าใจ และหลักการด้านกระบวนการกลุ่ม เนื้อหาของรูปแบบประกอบด้วย 1) คุณธรรมจริยธรรมของพลเมือง 2) พลเมืองกับการเมืองการปกครอง และ 3) พลเมืองสร้างสังคม ขั้นตอนของรูปแบบประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ขั้นสนทนาเพื่อสร้างความสนใจและกระตุ้นการคิด เป็นขั้นการสนทนาเกี่ยวกับสถานการณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน สังคม หรือในโลกเพื่อสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนในฐานะเป็นพลเมืองของสังคม ขั้นที่ 2 ขั้นกำหนดประเด็นค้นคว้าและสร้างความเข้าใจ เป็นขั้นที่ผู้สอนเตรียมกรณีตัวอย่างหลากหลายเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง และใช้ชุดคำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ คาคณะเนลักษณะสำคัญของมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมือง ขั้นที่ 3 ขั้นวินิจฉัย

สถานการณ์ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อวินิจฉัยสถานการณ์ ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันในสังคม ขั้นที่ 4 ขั้นสื่อสารแลกเปลี่ยนมุมมองเพื่อขยายความคิด เป็นขั้นที่ผู้เรียนร่วมกันสื่อสารแลกเปลี่ยนมุมมองเพื่อจะขยายความคิดของตนเอง โดยนำข้อค้นพบจากการสืบค้นในขั้นตอนที่ 2 และการวินิจฉัยสถานการณ์ในขั้นตอนที่ 3 มาเชื่อมโยงกับความรู้เดิมและประสบการณ์เดิมเพื่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่กว้างขึ้น

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนระดับมัธยมต้น

ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนโดยใช้สถิติการทดสอบค่าที (t-test) ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง

กลุ่มทดลอง	N	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	p
			Mean	SD	Mean	SD		
มโนทัศน์ด้าน ความเป็นพลเมือง	50	30	19.06	1.77	23.72	2.53	17.28	.00 *

*p< .05

จากตาราง 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองของนักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	p
			Mean	SD	Mean	SD		
กลุ่มทดลอง	50	30	19.06	1.77	23.72	2.53	6.41	.00 *
กลุ่มควบคุม	50		18.73	3.03	19.50	3.05		

*p< .05

จากตาราง 2 พบว่า คะแนนมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองของนักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ย 23.72 และคะแนนมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองของนักเรียนกลุ่มควบคุมมี

ค่าเฉลี่ย 19.50 และจากการทดสอบค่าที (t-test) พบว่า มโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม ก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง

กลุ่มทดลอง	N	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	p
			Mean	SD	Mean	SD		
ความสามารถ ในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม	50	36	19.68	7.67	26.72	4.98	5.52	.00 *

*p< .05

จากตาราง 3 พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนาและการสืบสอบหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม หลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	p
			Mean	SD	Mean	SD		
กลุ่มทดลอง	50	36	19.68	7.67	26.72	4.98	3.58	.00 *
กลุ่มควบคุม			20.65	5.99	22.14	7.54		

*p< .05

จากตาราง 4 พบว่า คะแนนความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ย 26.72 และคะแนนความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของนักเรียนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ย 22.14 และจากการทดสอบค่าที (t-test) พบว่าความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การตอบคำถามในชั้นเรียน ผลการตรวจใบงาน พบว่า เมื่อนักเรียนเริ่มคุ้นเคยกับรูปแบบการเรียนการสอนลักษณะนี้มากขึ้น นักเรียนส่วนใหญ่สามารถระบุลักษณะสำคัญของมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นักเรียนกลุ่ม 1 ระบุลักษณะสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต คือ การไม่หลอกลวง การทำถูกต้องตามกฎหมาย การพูดจริง ไม่บิดเบือน

นักเรียนกลุ่ม 3 ระบุลักษณะสำคัญของความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ การยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง การปฏิเสธสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

นักเรียนกลุ่มที่ 2 ระบุลักษณะสำคัญของสิทธิ คือ การกระทำใดๆ ที่เกี่ยวข้องกั
ตนเองหรือผู้อื่นภายใต้กฎหมาย ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น

นักเรียนกลุ่มที่ 4 ระบุลักษณะสำคัญของความเสมอภาค คือ การได้รับสิทธิปฏิบัติ
อย่างเท่าเทียมกัน ไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศ หรือสภาพร่างกาย

ข้อมูลจากการพิจารณาการตอบคำถาม และการปฏิบัติกิจกรรมในขั้นตอนต่าง ๆ
ของนักเรียนกลุ่มทดลอง พบว่า ในระยะเริ่มต้นของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนักเรียน
บางส่วนยังไม่สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ตรงตามประเด็นที่กำหนดได้ กล่าวคือ ไม่สามารถ
ระบุสาเหตุที่ทำให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง เพราะนักเรียนไม่เข้าใจว่าจะต้องให้
ความสำคัญกับสิ่งใดเป็นลำดับแรก สิ่งใดเป็นเหตุ สิ่งใดเป็นผล หลังจากนักเรียนได้รับ
การชี้แนะเพิ่มเติมจากครูโดยให้พิจารณาว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นการแสดงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลที่
มาจากแรงจูงใจ หรือความต้องการสิ่งใด ต้องให้ความสำคัญที่แรงจูงใจ หรือความต้องการ
ของบุคคลก่อน แล้วจึงค่อยพิจารณาว่าทำให้เกิดพฤติกรรมใด สังเกตได้ว่า นักเรียนมีความ
เข้าใจและสามารถวินิจฉัยสถานการณ์ได้ถูกต้อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นักเรียนกลุ่ม 3 วินิจฉัยสถานการณ์ การต่อสู้ 32 ปี โฮ ชันจันทา และผู้ได้รับผลกระทบ
จากการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยละห้า ดังนี้ “ผู้กระทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมแก่ชาวบ้านและ
สร้างปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม คือ รัฐบาล ผู้ที่ได้รับความเสียหาย คือ ยายโฮ ครอบครัว
ชันจันทา สัตว์ป่า ที่นา และที่ดิน สาเหตุเกิดจาก การสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยละห้า และรัฐบาลไม่
ให้ความใส่ใจกับปัญหาของประชาชน มโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้
คือ ความเสมอภาค เพราะรัฐบาลไม่ได้สนใจปัญหาที่เกิดขึ้น สนใจแต่ปัญหาคนส่วนมาก โดย
ไม่คำนึงถึงปัญหาคชนส่วนน้อย ความรับผิดชอบ เพราะรัฐบาลตั้งแต่ชุดแรกไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาของ
ยายโฮเลย และความยุติธรรม เพราะรัฐบาลไม่ได้ให้ความเป็นธรรมกับปัญหาของประชาชน”

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่สามารถระบุ
ลักษณะที่สำคัญของมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองที่ได้สืบค้น แยกแยะ และสรุปเป็นความ
เข้าใจของตนเอง และนักเรียนสามารถวินิจฉัยสถานการณ์ทางสังคมได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด
คือ ระบุผู้ที่ทำให้สถานการณ์เกิดขึ้น ผู้ที่รับผลเสียหายจากสถานการณ์ทั้งที่เป็นบุคคลและ
สภาพแวดล้อม สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงหลักการหรือมโนทัศน์ด้านความเป็น
พลเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย อภิปรายได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีสำหรับการสานเสวนา
และการสืบสอบเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถเสริมสร้างมโนทัศน์
ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมให้แก่ นักเรียนได้ เนื่องจากมี

หลักการที่นำไปสู่การพัฒนาโน้ตค้นด้านความเป็นพลเมือง และความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม ได้แก่ หลักการด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์และมุมมองของบุคคลอื่นที่จะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจและพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากแหล่งเรียนรู้หลากหลาย หลักการด้านการคิดอย่างเสรีจะส่งเสริมให้นักเรียนสังเกต ตั้งคำถาม และสามารถกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาค้นคว้าได้ หลักการด้านการสื่อสารปฏิสัมพันธ์จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หลักการด้านการแสวงหาความรู้และสร้างความเข้าใจจะส่งเสริมให้นักเรียนคาดคะเนคำตอบ สืบค้น แยกแยะ จัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบ ตีความและสร้างความเข้าใจด้วยตนเอง และหลักการด้านการกระบวนกรกลุ่มที่จะสนับสนุนให้นักเรียนร่วมมือกับบุคคลอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวในการสร้างความรู้ โดยมีขอบข่ายเนื้อหา 3 เรื่อง คือ คุณธรรมจริยธรรมของพลเมืองพลเมืองกับการเมืองการปกครอง และพลเมืองสร้างสังคม รูปแบบการเรียนการสอนนี้มีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน 4 ขั้น ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองซึ่งจะใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นสนทนาและกระตุ้นการคิด เป็นขั้นที่ช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทของตนในฐานะพลเมือง ขั้นที่ 2 ขั้นกำหนดประเด็นค้นคว้าและสร้างความเข้าใจ เป็นขั้นที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดสืบค้นข้อมูลเพื่อหาคำตอบด้วยตนเอง ขั้นที่ 3 ขั้นวินิจฉัยสถานการณ์ เป็นขั้นที่พัฒนาให้นักเรียนสามารถจำแนก และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนด และขั้นที่ 4 ขั้นสื่อสารแลกเปลี่ยนมุมมองเพื่อขยายความคิด นักเรียนจะนำข้อค้นพบจากขั้นที่ 2 และ 3 มาเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนมุมมอง โดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการขยายความรู้ความเข้าใจให้กว้างขึ้น

ประเด็นที่ 2 ข้อค้นพบจากงานวิจัยคือ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของมโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ทั้งนี้อาจมาจากการใช้กรณีตัวอย่างหลากหลายจากข่าว เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่สอดคล้องกับความรู้ความสนใจและประสบการณ์เดิมของนักเรียน ทำให้นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาใช้เป็นฐานในการเรียนรู้สิ่งใหม่ในขั้นกำหนดประเด็นค้นคว้าและสร้างความเข้าใจ ช่วยให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการแสดงความคิดเห็น คิด วิเคราะห์ เพื่อหาคำสำคัญของกรณีตัวอย่างดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ (2557) ได้กล่าวว่า การนำกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน การใช้ปัญหาหรือสถานการณ์จริงในชุมชนที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียนเป็นเทคนิคประเภทหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการคิด การวิเคราะห์ และมีมุมมองที่หลากหลาย สอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2553) ได้กล่าวถึงการใช้กรณีตัวอย่างสรุปได้ว่า กรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องที่มีปัญหาความขัดแย้ง อาจนำเรื่องจริงมาเขียนเป็นกรณีตัวอย่างหรืออาจใช้เรื่องจากข่าว

เหตุการณ์ และหนังสือพิมพ์ รวมทั้งจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ซึ่งจะ
ช่วยกระตุ้นความคิดของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกคิด วิเคราะห์ และมีมุมมอง
ที่กว้างขึ้น การใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดข้อสงสัย พยายามคิด หาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อ
แสวงข้อสรุปและคำตอบด้วยตนเองในขั้นกำหนดประเด็นค้นคว้าและสร้างความเข้าใจ
ดังที่ นาตยา ปิลันธนาพันธ์ (2542) ได้กล่าวว่า การตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจใน
สิ่งที่กำลังศึกษาเป็นวิธีหนึ่งที่จะใช้ในการสอนเพื่อพัฒนามโนทัศน์ได้ โดยต้องตั้งคำถามเป็นชุด
และให้ลำดับตามกระบวนการความรู้ ความคิด เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจในมโนทัศน์
เรื่องใดเรื่องหนึ่ง และ Bloom (อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2553) ได้จัดจุดมุ่งหมายทาง
การศึกษาด้านพุทธิพิสัยจากต่ำไปสูงไว้ 6 ชั้น คือ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้
การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ซึ่งทิศนา ขัมมณี (2553) ได้กล่าวว่า ผู้สอน
สามารถใช้คำถามตามระดับจุดมุ่งหมายทางด้านพุทธิพิสัยเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสามารถคิด
ในระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ

การส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมประเด็นที่สงสัยหรือสนใจในขั้นกำหนด
ประเด็นค้นคว้าและสร้างความเข้าใจ ทำให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรงในการแสวงหา
ข้อเท็จจริง ข้อมูล และจัดกระทำตามลำดับขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ
สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2556) และกลุ่ม Thai Civic Education (2556) ที่ได้อธิบายว่า นักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่มิพัฒนาการเต็มที่ สามารถคิดหาเหตุผลเพิ่มเติมจากข้อมูล
ที่มีอยู่ สามารถที่จะตั้งสมมติฐาน สนใจสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่าง และคิดพิจารณา
เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นามธรรม จึงควรเน้นการพัฒนาในด้านความรู้ ความเข้าใจและ
การคิดมากขึ้น ทั้งนี้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการลงมือทำ การตั้งคำถาม และการศึกษา
หาข้อมูล เห็นได้จากตัวอย่างการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมของนักเรียนเกี่ยวกับมโนทัศน์
ด้านความรับผิดชอบในขั้นกำหนดประเด็นค้นคว้าและสร้างความเข้าใจ อาทิ “ต้องการสืบค้น
กรณีตัวอย่างหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบ จึงได้ค้นพบข้อมูล พระบรมราโชวาท
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ 10 กรกฎาคม 2524 ความว่า ความรับผิดชอบดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่ามีประเด็นสำคัญ
คือ ต้องตั้งใจระมัดระวังใช้กำลังเพื่อสร้างประโยชน์แต่ฝ่ายเดียวให้ได้ทั้งประโยชน์ตน และประโยชน์ส่วนรวม
พร้อมกันนั้นต้องคอยป้องกันและแก้ไขอยู่ตลอดเวลา มิให้ความเสียหายเกิดขึ้น และเสียสละ
เพื่อผู้อื่นและส่วนรวมให้มากขึ้น” และการนำข้อค้นพบเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของมโนทัศน์
ด้านความเป็นพลเมืองไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ในขั้นวินิจฉัยสถานการณ์ ทำให้นักเรียนได้เกิด
การทวนซ้ำความเข้าใจของตนเอง และผู้สอนสามารถประเมินได้ว่าผู้เรียนมีความเข้าใจที่
ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ(ลาวัลย์ วิทยาภูมิกุล, 2556) ที่ได้กล่าวว่า
ในการพัฒนามโนทัศน์ เมื่อนักเรียนสรุปได้ถูกต้องแล้วผู้สอนจะต้องทดสอบความเข้าใจของนักเรียน
อีกครั้งด้วยการนำตัวอย่างที่เกี่ยวข้องมาให้สรุปรวบยอดใหม่ เห็นได้จากตัวอย่างการระบุ

มโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองใน การวินิจฉัยกรณีมาลา ลา ยูซาฟไฟ ดังนี้ “มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้ คือ ความกล้าหาญทางจริยธรรม เพราะมาลาลามีความกล้าที่จะเรียกร้องกลุ่มตาลีบันให้เด็กผู้หญิงได้เรียนหนังสือ สิทธิ เพราะมาลาลามีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา และการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธี เพราะมาลาลาไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา”

ประเด็นที่ 3 ข้อค้นพบจากงานวิจัยคือกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ เนื่องจากการใช้สถานการณ์ตัวอย่างทั้งด้านบวกและด้านลบที่สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียนจากใกล้ตัวระดับท้องถิ่น กว้างออกไประดับประเทศและระดับโลกในชั้นวินิจฉัยสถานการณ์เพื่อให้นักเรียนได้พิจารณาและตระหนักว่าตนเองจะมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองได้อย่างไร ตามที่ศักดิ์ชัย นิริยุทธี (2548) ได้ข้อค้นพบว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองควรให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราว สถานการณ์ หรือกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งที่เป็นบวกและลบ เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์สิ่งที่เป็นสาเหตุและเป็นผลของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ เห็นได้จากตัวอย่างการวินิจฉัยสถานการณ์ของผู้เรียน ดังนี้ “การวิเคราะห์กรณีมาลา ลา ยูซาฟไฟ เด็กหญิงตัวเล็ก ๆ ผู้อาจหาญสู้เพื่อเด็ก ๆ และสันติภาพ กลุ่มเรามีความเห็นว่ามีมาลาลา และครอบครัวเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการถูกโจมตีจากกลุ่มก่อการร้ายตาลีบัน มาลาลาได้รับบาดเจ็บสาหัสเพราะแรงจูงใจเรียกร้องสิทธิให้เด็กผู้หญิงได้ไปโรงเรียนและคัดค้านการห้ามเด็กผู้หญิงได้รับการศึกษา เธอต้องไปรักษาตัวที่อังกฤษ และครอบครัวของเธอก็ไม่สามารถเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดได้เพราะถูกกลุ่มตาลีบันข่มขู่เอาชีวิต แม้มาลาลาเกือบจะต้องเสียชีวิตจากการเรียกร้องของเธอ แต่เธอก็กลายเป็นสัญลักษณ์ระดับโลกในการประท้วงอย่างสันติและการต่อสู้เพื่อเด็ก ๆ ทุกคนได้ไปโรงเรียน และเธอก็ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพที่อายุน้อยที่สุดในโลก” สอดคล้องกับกลุ่ม Thai Civic Education (2556) ที่ได้เสนอว่า นักเรียนในวัย 12-14 ปี เป็นวัยที่มีความกระตือรือร้นมีความสนใจในประเด็นที่กว้างขึ้น และซับซ้อนมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว นักเรียนควรได้เรียนรู้ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างรัฐ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา และ Havighurst (อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) ที่ได้กล่าวว่า นักเรียนในช่วงวัยรุ่นจะมีความต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดรวบยอดต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกของชุมชนที่มีสมรรถภาพ

การส่งเสริมให้นักเรียนได้พิจารณาแยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วนย่อย ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยแยกแยะผู้ที่เกี่ยวข้องและบทบาท หาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยเพื่ออธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดสถานการณ์ ผลที่เกิดขึ้น และผลกระทบจากสถานการณ์ แล้วจึงสรุปหลักการหรือมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองที่เชื่อมโยงองค์ประกอบย่อยเข้าด้วยกันซึ่ง

สอดคล้องกับ Bloom (อ้างถึงใน ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2556) ที่ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์มี 3 ด้าน คือ 1) การวิเคราะห์ความสำคัญหรือเนื้อหาของสิ่งต่างๆ สามารถจำแนกได้ว่าสิ่งใดสำคัญ สิ่งใดจำเป็น สิ่งใดมีบทบาทมากที่สุด 2) การวิเคราะห์ว่าสิ่งต่างๆ เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร เรียงลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์ และ 3) การวิเคราะห์เชิงหลักการเพื่อค้นหาโครงสร้าง ระบบ ว่าสิ่งต่างๆ ดำรงอยู่ในสภาพเช่นนั้นมื่ออะไรเป็นแกนหลัก มีหลักการอย่างไร สอดคล้องกับ NCSS (cited in Print & Lange, 2012) ที่เชื่อว่าพลเมืองที่มีคุณภาพจะต้องมีความสามารถในการหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ถามคำถามที่มีความหมาย และสามารถวิเคราะห์ ประเมินข้อมูลและข้อคิดเห็นได้ และการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและครูผู้สอนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของตนและขยายความรู้ความเข้าใจของตนเองให้กว้างขึ้นในชั้นสื่อสารแลกเปลี่ยนมุมมองเพื่อขยายความคิด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองของ Vygotsky (อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2553) ที่เชื่อว่า วัฒนธรรม และสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องจัดกระทำกับข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งเป็นทั้งกระบวนการปฏิสัมพันธ์ภายในสมองและกระบวนการทางสังคมควบคู่กันไป และทิศนา ขัมมณี (2553) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบสร้างความรู้ว่า ผู้สอนต้องสร้างบรรยากาศทางสังคมจริยธรรมให้เกิดขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ในบรรยากาศที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ก่อให้เกิดการร่วมมือ การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น ซับซ้อนขึ้น และหลากหลายขึ้น ดังตัวอย่างการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดของผู้เรียนต่อไปนี้ “นักเรียนคนแรกบอกว่า ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีมีปัญหา น้ำท่วมบ่อยมากโดยเฉพาะเวลาฝนตกหนัก ๆ เพื่อนๆ ช่วยกันเสริมว่า เพราะมีดินไหลมาจากภูเขาอุดตันท่อ ดันไม้ถูกทำลาย มีการสร้างบ้าน ถนนขวางทางน้ำทำให้น้ำท่วมขัง นักเรียนคนหนึ่งกล่าวว่า สี่แยกตาปานเกิดน้ำท่วมขังบ่อยเพราะมีขยะอุดตันท่อระบายน้ำ เนื่องจากมีคนที่ไม่ทิ้งขยะลงถังแต่ชอบทิ้งบนถนน ทำให้ขยะอุดตันท่อระบายน้ำ จากนั้นนักเรียนร่วมกันนำเสนอวิธีแก้ปัญหาน้ำท่วมขัง ได้แก่ ปลุกฝังค่านิยมการทิ้งขยะให้ถูกที่ การปลุกต้นไม้คนละ 1 ต้น 60 ล้านคน 60 ล้านต้น เพราะจะช่วยลดการไหลของดิน ควรส่งเสริมให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เช่น เรื่องการไม่สร้างบ้านหรือห้างสรรพสินค้าขวางทางเดินน้ำ หรือการไม่นำถุงทรายมาวางขวางทางน้ำ รณรงค์การทิ้งขยะให้ลงถัง การนำขยะมารีไซเคิล ลดการใช้ถุงพลาสติก การขุดรางน้ำให้เป็นคูน้ำเพื่อให้ น้ำไหลสะดวก การขุดท่อเตรียมไว้ก่อนฤดูน้ำหลาก และการทำความสะอาดท่อระบายน้ำที่มีใบไม้ หรือเศษขยะอุดตันบ่อย ๆ”

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนพัฒนามโนทัศน์ด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมได้ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อได้รับ

การสอนตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ จะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมให้นักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนานวัตกรรมด้านความเป็นพลเมืองและความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม จึงควรจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ให้มีย่างหลากหลายและเพียงพอต่อการนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้น

3. การวิเคราะห์ความรู้และประสบการณ์เดิมของนักเรียนก่อนนำรูปแบบนี้ไปใช้ หากนักเรียนไม่มีประสบการณ์ในการเรียนการสอนโดยวิธีการสืบสอบ การสาธิตสนทนา จะต้องอธิบายและฝึกฝนให้นักเรียนเข้าใจวิธีการอย่างถูกต้องครบถ้วน

4. การจัดกิจกรรมการเรียนตามรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นนี้ ผู้สอนสามารถเลือกใช้เทคนิคการสอนได้อย่างหลากหลาย โดยพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับขั้นตอนการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ แบบการเรียนรู้ของนักเรียน และบริบทในการจัดการเรียนการสอน

5. ผู้สอนที่นำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปใช้ควรตระหนักถึงบทบาทของตนเองซึ่งเปลี่ยนจากการกำกับควบคุมการเรียนรู้ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกและคอยช่วยเหลือให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดอย่างอิสระ พัฒนาทักษะการคิด ดังนั้นผู้สอนจึงต้องศึกษาและทำความเข้าใจบทบาทของตนเองให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนก่อนจะนำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปใช้

6. ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพื้นที่เสรีเพื่อการสืบสอบและการสนทนาที่ส่งผลต่อตัวแปรด้านอื่น ๆ เช่น เจตคติต่อความเป็นพลเมือง ทักษะการนำความรู้ไปใช้จิตสาธารณะ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th>
- กลุ่ม Thai Civic Education. (2556). กรอบแนวคิดหลักสูตรเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย (Conceptual framework for Thai Democratic Citizenship Education Curriculum). กรุงเทพมหานคร: เทคนิค อิมเมจ.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2557) รายงานการวิจัยเรื่อง ค่านิยมประชาธิปไตยของเยาวชนอายุ 15-25 ปี. สืบค้นจาก <http://www.Prachathai.com/journal/2008/02/15719>
- ทิตินา เขมมณี. (2553). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นาคยา ปิณฑานันท์. (2542). *การเรียนรู้ความคิดรวบยอด*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2556). *การพัฒนาการคิด*. กรุงเทพมหานคร: เทคนิคพรินต์.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2550). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- พรรณี ชูทัย. (2520). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ. (2557). *คิดวิเคราะห์: สอนและสร้างอย่างไร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลาวัลย์ วิทยาภูมิกุล. (2556). หน่วยที่ 5 การพัฒนามโนคติและหลักการในวิชาสังคมศึกษา.
เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนสังคมศึกษา (หน่วยที่ 1-7). นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช. ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2549). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย
(เล่ม 1) แนวคิดเชิงทฤษฎี-วัยเด็กตอนกลาง*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- ศักดิ์ชัย นิธิรัฐทวี. (2548). *รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน
ให้เป็นพลเมืองดี*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2556). *รายงานผลการสังเคราะห์ผล
การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน
รอบสอง (พ.ศ. 2549-2553)*
สืบค้นจาก <http://www.onesqa.or.th/th/contentlist-view/934/284/>
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2556). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Clough, N. & Holden, C. (1998). *Education for citizenship: Ideas into action: A practical guide for teachers of pupils aged 7-14*. London: Routledge.
- International Association for the Evaluation of Education Achievement. (2010). ICCS 2009 International Report Civic knowledge and attitudes among lower-secondary students in five Asian countries. The Netherland: Sense Publisher.
- Mundi Global Education. (2014). *Learning about others, learning about ourselves*. Retrieved from <http://www.mundiglobaleducation.org.uk>.

- Nattaporn, N. (2011). *Pedagogies for citizenship education in Thailand: The gap between government policy and implement*. In K. J. Kennedy, Citizenship Pedagogies in Asia and Pacific. Hong Kong: Comparative Education Research Center.
- Print, M. (2012). Teacher pedagogy and achieving citizenship competences in schools. in Print, M and Lange, (eds) *School, curriculum and civic education for building democratic citizens*. Rotterdam: Sense Publisher.
- Print, M. & Lange, D. (2012). *School, curriculum and civic education for building democratic citizens*. Rotterdam: Sense Publisher.
- Savage, & Armstrong, (2004). *Effective teaching in elementary social studies*. USA: Pearson.
- Somwung & Siridej, Sujiva. (2005). *Civic Education in Thailand: Policies and Practices in Schools*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Warwick, P. & Cremin, H. (2010). Developing skills in enquiry, in Liam (ed.) *Learning to teach citizenship in the secondary school*. New York: Routledge.
-

ผู้เขียน

นางสาวปฏิมากรณ์ ธรรมเดช นิสิตคุุณบัณฑิตสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร 10330 อีเมล: pertee99@hotmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยศวีร์ สายฟ้า อาจารย์ประจำสาขาวิชาประถมศึกษา
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร 10330 อีเมล: yotsawee.s@hotmail.com

อาจารย์ ดร. ชารินทร์ ตรีวรัญญ อาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร 10330 อีเมล: charinee.t@hotmail.com